

**METAMORFOZA KULTURY I SEKTORA KREATYWNEGO W GOSPODARCE
ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM PROPOZYCJI I ŚRODKÓW
FINANSOWYCH UE**

***THE METAMORPHOSIS OF CULTURE AND CREATIVE SECTOR IN
ECONOMY. EUROPEAN UNION FUNDING PROGRAMMES AND
CULTURAL AIMS***

Abstract

This article outlines the changing role of culture in modern economy. According to European examinations and researches (including the European Commission), culture is one of the biggest and most dynamically developing employers of Europe, supporting increasingly domestic economies, particularly at the regional level. According to many economists, for instance David Throsby (Professor of Economics at Macquarie University in Sydney), countries, which are not investing in culture at the age of innovative economies cannot function properly. Culture is no longer perceived only in terms of some aesthetic values but is more often regarded as an economical motor. Moreover, the definition of culture applies now to a very broad range of activities, including creative sectors, which are using cultural resources. Culture becomes a web of different sectors.

Culture has a direct and indirect impact on economy, especially in the social sphere, it may also strongly affect economic transformations of areas, characterized by low level of general investments. Furthermore, it becomes an object of scientific and economical analyses. Many European countries are demonstrating an interest in the economics and culture, Great Britain or Germany for example – adapting widely culture for economic and social purposes.

However this process needs a great deal of support, it is not possible without coherent promotional and educational system, deeply hierarchical model, active participation of non-government organizations, a huge amount of plans and assistance programs dedicated to culture at the local, regional and domestic level, as well as wide non-profit social contribution into the bloom of this increasingly important branch. The idea of profitable culture should be attached to national development strategies. We should create appropriate mechanisms, changing the social attitude towards culture, harnessing informative and educational campaigns raising public awareness of the notion of National Heritage (already at the level of basic education). Long-term programs aiming cultural education are compulsory, within different aspects of its activity.

Culture fulfills multiple purposes important for the economy, it stimulates : the labour market, the entrepreneurship of private, public institutions and the society, development of new technologies, tourism, development of professional qualifications (in particular shaping the idea of lifelong learning), other industries. The proportion of well-educated employees in the cultural & creative sector is significant, what was proven in British examinations.

* mgr, , nauczyciel języka angielskiego w Zespole Szkół nr 2 w Łodzi oraz współpracownik Centrum Europejskiego Natolin w Warszawie w zakresie badań kultury europejskiej, absolwent studiów podyplomowych UE „Zamówienia Publiczne” na wydziale ekonomiczno – socjologicznym.

Finally, culture allows Poland to apply for a huge financial aid from the EU funds: Culture Programme, European Capital of Culture, Media 2007 Programme, Digital Libraries initiatives, Lifelong Learning Programme or Europe for Citizens project. The role of culture shouldn't be underestimated at the time of economic chaos in Europe, when governments are deciding on budget cuts. To some extent the article is answering a question, whether the culture should undergo additional funding now, so when the national debts are growing, or it would be illogical.

Słowa kluczowe: edukacja kulturalna, digitalizacja, ekonomia kultury, sektor kreatywny, programy dla kultury

Nr klasyfikacji JEL: E62

1. Nowy format *kultury*

„Coraz częściej zarówno w krajach wysoko rozwiniętych, jak nadrabiających zaległości, padają sugestie, że – w coraz większym stopniu – siłą sprawczą rozwoju staje się kultura, przemysł kultury, sztuki piękne i humanistyka (...) kultura jest glebą, z której wyrasta sukces społeczeństw: pomysłowość i przebojowość przedsiębiorców, kompetencje nauczycieli, ambicje studentów, mądrość prawodawców i polityków, ciekawość intelektualna, chęć eksperymentowania, przedsiębiorczość i zdolność do współpracy. Kultura to sieć znaczeń. Język, sztuka, muzyka, taniec, słowo pisane, film, nagrania, programy komputerowe to narzędzia stosowane przez człowieka do tworzenia, interpretacji, utrzymywania i przekształcania owych sieci znaczeń. Kody kulturowe określają sposób, czy i w jaki sposób odczytuje się i interpretuje jedne sytuacje, innych zaś nie dostrzega. Już Wilhelm Röpke podkreślał (1955), że ‘rynek, konkurencja, gra podaży i popytu nie tworzą rezerw, ale je zużywają. Muszą je pozyskiwać z obszarów pozarynkowych.’”¹

W realiach wszechogarniającego Europę chaosu gospodarczego i rosnących długów publicznych 2008/2011 Irlandia, Grecja, ale także niebezpieczna destabilizacja w Portugalii, Hiszpanii czy Włoszech - rozpoczęto poszukiwania rozwiązań pro-ekonomicznych na poziomie ogólnoeuropejskim. Niezbędnikiem stało się wykreowanie ujednocionej polityki Europy, skutecznej w rywalizacji na globalnym rynku z najbardziej ekspansywnymi gospodarkami krajów Azji i obu Ameryk. ‘Kryzys’ gospodarczy wymaga i będzie wymagał oczywiście również prężnych, ale i długofalowych reform w polityce wewnętrznej w zasadzie wszystkich krajów członkowskich: zmiany w funkcjonowaniu administracji publicznej, zarządzaniu środkami publicznymi (pochodzącymi także z dotacji Unijnych), zmiany w określaniu wieku emerytalnego, zmiany w szeroko pojętej polityce proekologicznej w wymiarze skutków ekonomicznych (ograniczenia wydatków), polityce socjalnej i podatkowej.

W świetle powyższych zmian, obligatoryjne są rozwiązania wielowymiarowe. Jak zauważa Komisja Europejska nie można także zapomnieć o dynamicznie rozwijającym się segmencie kultury, w kategoriach potencjału gospodarczego oraz wpływu na rozwój innowacyjnej gospodarki, jak również o złożoności zagadnienia. Kultura to tożsamość narodowa, to tożsamość historyczna, określenie światowej przynależności, to pewna symbolika towarzysząca każdej nacji i bezwzględnie kreująca jej charakter. Kultura z założenia to sztuka, nurty humanistyczne, wskaźnik optymalizujący poziom społeczeństwa. Jednakże ... prawidłowe zarządzanie kulturą to również doskonałe narzędzie praktyczne wspomagające rozwój ekonomiczny, szczególnie na poziomie regionalnym i lokalnym. To

¹ „Humanistyka i sztuki piękne jako kapitał innowacyjny” – tezy na spotkanie Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz Departamentu Strategii MNiSW, Opr. Jan Kozłowski, Departament Strategii MNiSW, debata z 19 listopada 2009 r); dokument elektroniczny:

http://www.pte.pl/pliki/2/1/Humanistyka_i_sztuki_piekne_jako_kapital_innowacyjny-wprowadzenie.pdf

instrument kreujący politykę społeczną oraz rynek pracy dla tendencji gospodarczych. Kultura i sektor kreatywny to jeden z największych pracodawców Europy, generujący blisko 3.4 % światowego PKB.²

Wyraz takiego ujęcia odnajdujemy w wielu dokumentach krajowych „Kultura w kryzysie czy kryzys w kulturze”, raport przygotowany na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Kraków, kwiecień 2009), „Znaczenie gospodarcze sektora kultury”, raport końcowy Instytutu Badań Strukturalnych Warszawa 2010, jak również wielu opiniach unijnych i światowych, począwszy od wytycznych Strategii Lizbońskiej, przez „zieloną księgę”, raport UNESCO *Funding Culture, Managing the Risk* (2010), po krótko scharakteryzowane w dalszej części, założenia programowe dedykowane kulturze i systemy wsparcia strukturalnego.

Należy tu również podkreślić zmianę rozbudowującą określenie samej definicji kultury, co jest również wyrazem kompleksowości całego zagadnienia. Na przestrzeni ostatnich lat zrodziło się wiele prób analizy problemu i jak do tej pory nie wypracowano zunifikowanej terminologii, tzn. bardzo precyzyjnego zakresu wliczania poszczególnych działalności w poczet sektora kultury. Raport IBS podaje piramidę definicyjną w tym zakresie, uwzględniający podejścia różnych podmiotów i instytucji, jak również operacjonalizację definicji przemysłów kultury/kreatywnych w tych najważniejszych badaniach (załącznik nr 1) :

- ✓ GUS
- ✓ Eurostat
- ✓ „Podejście francuskie”
- ✓ Raport “*The Economy of Culture*”
- ✓ Unesco
- ✓ “Podejście nowozelandzkie”
- ✓ *European Cluster Economy*
- ✓ Ecorys
- ✓ „Podejście fińskie”
- ✓ Światowa Organizacja Własności Intelektualnej

Jak wynika z analizy struktura sektora kultury pod względem pojemności została dla Polski zaimplementowana w oparciu o raport *KEA European Affairs* na zlecenie Komisji Europejskiej „*The Economy of Culture In Europe*” (2004/2006). W uproszczeniu jest to definicja uwzględniająca kulturę jako³:

- tradycyjne dziedziny sztuki i przemysły kultury, których wynik jest czysto artystyczny (sztuki wizualne; performatywne; dziedzictwo kulturowe; edukacja oraz przemysł kulturalny)
- oraz tzw. sektor kreatywny; przemysły i działania, używające zasobów kulturalnych w wytwarzaniu produktów poza-kulturalnych (*Design* – moda, grafika, projektowanie; architektura; przemysły pokrewne)

Dokładne badania nad kulturą i sektorami kreatywnymi prowadzi m.in. Wielka Brytania, kraje Skandynawskie czy Holandia, która opracowała w 2005 r. raport wyznaczający ramy prowadzenia efektywnej polityki w tym zakresie *Our creative potential*. W Holandii również rozwija się sieć klastrów przemysłów kreatywnych, takich jak *Brainport Eindhoven (Philips i Design Academy)*. Z kolei raport *UNCTAD - Creative Economy. Report 2010* – „dowodzi, że w okresie od 2002 r. do 2008 r. wielość światowego eksportu wytworów przemysłów kreatywnych wzrosła z 205 mld \$ do 407 mld \$.”⁴ W Wielkiej Brytanii do 2017 r. przewiduje się wzrost w sektorze zatrudnienia w obrębie kultury i sektora kreatywnego na poziomie ok. 150 tys osób. Jest to obecnie najlepiej prosperująca ‘gospodarka kulturalna’ w Europie, zatrudniając zgodnie z raportem z grudnia 2010 r. ok. 795 tys ludzi i

²*Funding Culture, Managing the Risk*, UNESCO Paryż 2010

³ IBS, raport *Znaczenie gospodarcze sektora kultury*, Warszawa 2010

⁴ T. Kukułowicz, *Dwa przepisy na przemysły kreatywne*, dokument elektroniczny : http://kongres-kultury.pl/debata/teksty/art-tomasz_kukolowicz_dwa_przepisy_na_przemysly_kreatywne.html

dostarczająca ok. 28 miliardów funtów wpływów. Produkt krajowy brutto produkowany przez kulturę i sektor kreatywny wzrósł o 11% w okresie 2004 -2010, wartość dodaną brutto szacuje się na ok. 25 mld funtów⁵.

Dzisiejsza Kultura, w zasadzie niezależnie do funkcjonujących definicji, to przede wszystkim nowoczesne, innowacyjne zarządzanie. Stopniowo przechodzimy z modelu ekspertów na model ekspertów-menedżerów. Do zarządzania nie wystarczy być już 'fachowcem' w swojej dziedzinie, lecz wykazywać pewne wizjonerstwo oraz potencjał organizacyjny. Klasycznym przykładem jest obecnie proces restrukturyzacji bibliotek, a także zarządzanie szkołami (np. artystycznymi), gdzie w sumie od niedawna wprowadza się i edukuje kadre zarządzającą właśnie w zakresie narzędzi, składników i modeli efektywnego gospodarowania potencjałami instytucji, z dużym naciskiem na kapitał ludzki oraz pozyskiwania dodatkowych źródeł dochodów. UE promuje pewną ideę, która sama w sobie może być już punktem odniesienia dla wszystkich krajów członkowskich. Ideę budowania społeczeństwa „informacyjnego”, dobrze wyedukowanego i wyspecjalizowanego, szczególnie w zakresie edukacji wyższej, świadomego przeszłości, historii i przyszłości, kreatywnego, zaangażowanego, przedsiębiorczego, szukającego nowoczesnych rozwiązań i technologii. Społeczeństwa zintegrowanego w każdym wymiarze, docelowo europejskim, zintegrowanego przede wszystkim w działaniu. Tylko takie społeczeństwo może realizować efektywnie założenia gospodarcze w wymiarze ogólnokrajowym, tylko takie społeczeństwo będzie dostosowywać się do wymagań rynku pracy, tylko takie społeczeństwo będzie ten rynek poszerzać. Aby to nastąpiło musi dojść do integracyjnej hierarchizacji: dynamizacji jednostki, środowiska lokalnego, miast, regionów i dopiero w szerszym aspekcie państwa. Skutkiem takiej oceny były i są różnego rodzaju programy, wytyczne, projekty i propozycje unijne, które to same w sobie są już praktycznym wykorzystaniem owej idei. Każdy bowiem z tych projektów już tworzy rynek, powstają organizacje, stowarzyszenia, fundacje, instytuty, firmy szkoleniowe, systemy eksperckie i oceny, komisje, zlecane są zadania mierzenia poziomu i przebiegu wdrażania programów. Rynek wydawniczy zalewany jest publikacjami powiązаныmi z działaniem funduszy, programów, transponowania prawa na grunt krajowy. Wymusza to zmiany w nabywaniu nowych kwalifikacji przez kadre pracującą w przedsiębiorstwach, zarówno prywatnych jak i publicznych, np. w zakresie pozyskiwania dodatkowych źródeł finansowania. Sprzyja to rozwijaniu szeroko pojmowanej przedsiębiorczości. Należy tu również nadmienić, że sektor kultury i sektor kreatywny zatrudnia ludzi w dużej mierze z wykształceniem co najmniej wyższym, jak obliczono w Wielkiej Brytanii np. w 2004 roku było to aż 46,8 % zatrudnionych, w zestawieniu z całkowitym zatrudnieniem, w którym procent ten oscylował na poziomie 25,7.⁶

2. Środki finansowe i programy dla Kultury

Pamiętajmy, że Unia dostrzega kapitał kultury, dostrzega jej powiązania z gospodarkami poszczególnych krajów. Kultura może więc liczyć na duże dofinansowanie w zasadzie w każdym aspekcie swej działalności, pieniądze mogą pozyskiwać instytucje publiczne ale również organizacje społeczne i pozarządowe, może to skutkować nie tylko projektami dedykowanymi przebudowie infrastrukturalnej, ale również kształtowaniu samej świadomości kapitału, promocji dziedzictwa narodowego na forum światowym ale również systemowi projektów badawczych oraz formułowaniu właściwego zaplecza instytucjonalnego, poprzez centra kultury, edukacji i innowacji. Szczególnie w Polsce ważnym jest zmiana w postrzeganiu kultury, która na poziomach samorządowych jest bardzo często rozumiana jako „zło konieczne”, pochłaniające ogromne środki bez żadnego poziomu zwrotu. Kultura nie jest wyłącznie obciążeniem dla budżetów regionalnych. Rozbudowany system celów wykazują nam projekty na lata 2007-2013, mierzalne, nie tylko w kategoriach czysto estetycznych.

Program Kultura 2007-2013, kierowany bezpośrednio do instytucji kultury w Europie, pozwalający uzyskać dofinansowanie na przedsięwzięcia na poziomie europejskim. Implementacją na

⁵ SSCs, Raport *Creative & Cultural Skills: Sector Skills Agreement for the creative and cultural industries*, dokument elektroniczny: <http://www.ccskills.org.uk/>; data dostępu 16.10.11

⁶ *Economy of Culture in Europe*, Komisja Europejska, Bruksela 2006

poziomie wspólnotowym zajmuje się Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury Komisji Europejskiej oraz Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego. Na poziomie krajów członkowskich promocją i informacją zajmują się Punkty Kontaktowe ds. Kultury. Budżet programu to ok. 400 mln. euro, a wysokość możliwego grantu to 2 000 euro jednorazowej dotacji do 500 000 euro rocznie. Program oscyluje wokół kilku podstawowych założeń:

- Wspierania działań kulturalnych
- Wspierania podmiotów działających na rzecz kultury
- Wspierania badań oraz gromadzenia i rozpowszechniania informacji
- **Uznania kultury jako ważnego czynnika ekonomicznego oraz czynnika integracji społecznej i obywatelskiej**⁷

Program Europejska Stolica Kultury, mający już 25 letnią tradycję. Tytuł Europejskiej Stolicy Kultury przyznawany jest przez Komisję Europejską i przez Parlament Europejski dwóm miastom europejskim, jednemu z grupy trzynastu państw europejskich, drugiemu z grupy 27 krajów Europy. Miasta te w ciągu roku mają możliwość zaprezentowania swojej ewolucji, dziedzictwa, dorobku i życia kulturalnego na szerokiej arenie Europejskiej i międzynarodowej. Ideą wydarzenia jest oczywiście wzmocnienie współpracy, budowa więzi międzykulturowych oraz promocja bogactwa kulturowego, inicjatywa oscyluje jednak również wokół realizacji wielu założeń mikro i makro ekonomicznych :

- Pobudzenia ekonomicznego miasta i regionu
- Pobudzenia turystycznego
- Funkcji marketingowych
- Przeobrażeń infrastrukturalnych⁸

Program Media 2007 2007-2013, ma na celu rozwój i **wzmacnianie formatu europejskiego przemysłu audiowizualnego, tworzenie rynku** i związanych z nim usług. Program podejmuje też tematykę różnorodności językowej i kulturowej, oraz projekty dotyczące dziedzictwa twórczości audiowizualnej. Budżet programu to ok. 755 mln euro. Główne priorytety to:

- Ochrona i popularyzowanie europejskiej różnorodności kulturowej i jej dziedzictwa audiowizualnego i kinematograficznego, promocja dialogu międzykulturowego
- Zwiększenie dostępności europejskich dzieł audiowizualnych na terenie i poza granicami UE
- **Wzmocnienie konkurencyjności sektora europejskiego**⁹

UE od dawna, pierwsze ważne dokumenty zostały już opublikowane w 2003 r., promuje program *Digitalizacji zasobów dziedzictwa narodowego*; dokumentów archiwalnych, bibliotecznych, muzealnych oraz audiowizualnych. Ważnym pomysłem Komisji Europejskiej, realizowanym w ramach inicjatywy „i2010: Biblioteki Cyfrowe”, stało się utworzenie Europejskiej Biblioteki Cyfrowej (nazwanej w styczniu 2007 roku Europeaną). W pierwszym kwartale 2006 r. Komisja Europejska wezwała państwa członkowskie do stworzenia dużych punktów digitalizacji, celem sprawniejszej transmisji europejskiego dziedzictwa kulturowego do Internetu. Punktem docelowym jest zbudowanie potężnej europejskiej wielojęzycznej biblioteki cyfrowej, będącej gigantycznym elektronicznym źródłem zasobów kulturowych. Na terenie Europy wdrożonych zostało kilkadziesiąt projektów, mających na celu digitalizację dóbr kultury i ich publiczne udostępnienie w portalu *Europeana*. Polska współuczestniczyła w realizacji, m.in.:

- *Europeana* v.1.0,

⁷ Dane dostępne na : <http://www.program-kultura.eu/>; data dostępu: 16.10.11

⁸ Dane dostępne na : <http://www.cordoba2016.es/pl/candidatura/ique-es-la-capital-europea-de-la-cultura>; data dostępu: 16.10.11

⁹ Dane dostępne na : <http://platformakultury.pl/art.pl.europejskie.99971.html>; data dostępu: 16.10.11

- *Europeana Local* (stworzenie wydajnego i stabilnego modelu, który pozwoli lokalnym i regionalnym instytucjom kultury udostępniać treści cyfrowe dla portalu Europeana zarówno w czasie trwania projektu jak i po jego zakończeniu)
- *Europeana Travel* (docelowo udostępnienie ponad miliona cyfrowych obiektów dokumentujących europejskie podróże i turystykę)
- *TELplus* (rozbudowanie i usprawnienie usług świadczonych przez Bibliotekę Europejską)
- *APEnet* (Europejski Portal Archiwalny, którego głównym zadaniem jest udostępnienie informacji o zasobach archiwalnych przechowywanych w archiwach państw europejskich. Stroną polską w projekcie APEnet jest Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych)
- *CACAO* (trzy tematyczne portale dające dostęp do wielojęzycznych dokumentów: Portal Historii Europejskiej, Portal Matematyczny, Portal Geograficzny)
- *CARARE* (multimedialne treści związane z archeologią i architekturą (skany 3D, wizualizacje, animacje, VR, GIS – *Geographic Information System*)
- *Enrich* (Cyfrowa reprezentacja zabytków piśmiennictwa europejskiego znajdującego się w różnych instytucjach kultury oraz stworzenie wirtualnego środowiska sieciowego)¹⁰

Jak oszacowano w „Programie digitalizacji dóbr kultury oraz gromadzenia, przechowywania i udostępniania obiektów cyfrowych w Polsce 2009-2020” możemy liczyć na dofinansowanie z Unii w postaci 285 mln. zł. Tutaj również podkreślany jest efekt nie tylko kulturalno-naukowy ale również gospodarczy – gdyż taka digitalizacja to wprost innowacyjne usługi w sektorach edukacji, badań naukowych czy turystyki.

Program *Europa dla Obywateli* (Europe for citizens programme) powstały na mocy decyzji nr 1904/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady 12 grudnia 2006, skierowany głównie do organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, związków zawodowych, społeczności lokalnych oraz instytutów zajmujących się badaniem europejskiej polityki publicznej. Program realizuje priorytety działania:

- Aktywni obywatele dla Europy (co najmniej 45% budżetu):
 - Miasta partnerskie (rozwijanie kontaktów między miastami partnerskimi, w oparciu o aktywne uczestnictwo w spotkaniach i debatach, współpracy obywateli z różnego rodzaju stowarzyszeniami oraz władzami lokalnymi, a także **budowaniu sieci miast**)
 - Projekty obywatelskie i środki wsparcia (gromadzenie opinii obywateli, szukanie innowacyjnych metod w promowaniu aktywności, tworzenie mechanizmów umożliwiających szerszy wpływ obywateli na politykę kraju i instytucji unijnych)
- Aktywne społeczeństwo obywatelskie w Europie (ok. 31% budżetu):
 - Strukturalne wsparcie dla organizacji badających europejską politykę publiczną
 - Strukturalne wsparcie dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego na poziomie europejskim
 - Wsparcie dla projektów inicjowanych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego
- Razem dla Europy (około 10%):
 - Wydarzenia medialne
 - Badania
 - Narzędzia informacji i rozpowszechniania
- Aktywna pamięć europejska (około 4%):
 - Ochrona głównych miejsc masowych przesiedleń i eksterminacji,
 - Upamiętnianie ofiar nazizmu lub stalinizmu,
 - Refleksja - angażowanie obywateli, szczególnie młodych ludzi, w szeroko zakrojoną refleksję nad przyczynami i skutkami nazizmu i/lub stalinizmu

¹⁰ M. Werla, *Polskie Biblioteki Cyfrowe, FBC i Europeana – etapy i bariery w przepływie informacji*, Biuletyn EBIB nr 1/2010

- Tworzenie sieci - nawiązywanie i dzielenie się wiedzą z innymi organizacjami europejskimi, w tym wymiana dobrych praktyk. Zapewnienie widoczności na poziomie europejskim.

Formy realizacji: m.in. konferencje, szkolenia, warsztaty, publikacje, sondaże, badania. Cały budżet programu na lata 2007-2013 to ok. 215 mln euro.¹¹

Program „*Uczenie się przez całe życie*” (*Lifelong Learning Programme*) jest oczywiście kontynuacją programów SOCRATES (w tym programu *Grundtvig* funkcjonującego dotychczas jako część programu *Socrates II*, realizowanego w latach 2000 – 2006), Leonardo da Vinci, Jean Monnet, *e-Learning* i *European Language Label*. Celem programu, zgodnie z artykułem 1 ust. 2 decyzji 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r. ustanawiającego program działań, jest dążenie do „rozwoju Unii Europejskiej jako społeczeństwa opartego na wiedzy, charakteryzującym się **trwałym rozwojem gospodarczym**, licznymi i lepszymi miejscami pracy oraz większą spójnością społeczną przy jednoczesnym zapewnieniu należytej ochrony środowiska naturalnego dla przyszłych pokoleń”. W szczególności, art. 1 ust 3 ww decyzji, podwyższenie poziomu i jakości kształcenia, wspieranie różnorodności ofert kształcenia, innowacyjności metodologii i praktyki uczenia, promocji nauki języków, kreatywności, **przedsiębiorczości oraz szerokiego udziału osób w różnym wieku i osób wykluczonych z rynku w systemie ustawicznego kształcenia**. Szacowany całkowity budżet programu to ok. 7 mld euro.

„*Program ramowy*” w zakresie badań i rozwoju technologicznego to najobszerniejszy mechanizm finansowania badań naukowych na poziomie europejskim, o ogromnym budżecie w wysokości 54 miliardów euro. 7PR wyznacza następujące cele:

- wspieranie współpracy ponadnarodowej we wszystkich obszarach badań i rozwoju technologicznego,
- zwiększenie dynamizmu, kreatywności i doskonałości europejskich badań naukowych w pionierskich dziedzinach nauki,
- wzmocnienie potencjału ludzkiego w zakresie badań i technologii poprzez zapewnienie lepszej edukacji i szkoleń, łatwiejszego dostępu do potencjału i infrastruktury badawczej,
- zintensyfikowanie dialogu między światem nauki i społeczeństwem w Europie
- wspieranie szerokiego stosowania rezultatów i rozpowszechniania wiedzy uzyskanej w wyniku działalności badawczej, finansowanej ze środków publicznych.

7PR składa się z czterech programów szczegółowych, uzupełnionych o program szczegółowy obejmujący badania nuklearne (EURATOM) i działania Wspólnotowego Centrum Badawczego (JRC). Program ma na celu wspieranie ponadnarodowej współpracy naukowo-badawczej w wybranych dziesięciu obszarach tematycznych, m.in. **naukach społeczno-ekonomicznych i humanistycznych oraz technologii informacyjnej i komunikacyjnej**.¹²

Ta krótka wędrówka programowa wykazuje praktyczny obraz polityki dla kultury i w obrębie kultury, z przykładem na korzyści społeczne i ekonomiczno-gospodarcze. Przedstawia jak szeroki jest to areał powiązań i jak duże środki są wydatkowane. ‘Impuls kulturowy’ to *aurea mediocritas* dla rozwoju gospodarczego: to rozbudowywanie infrastruktury, kształcenie profesjonalnej kadry pracowników, rozwój technologiczny, społeczny, nowe miejsca pracy dla wszystkich grup wiekowych, łącznie z osobami wykluczonymi z rynku pracy, to wzrost potencjału organizacyjnego, nowe przedsiębiorstwa, kreatywność i innowacje. Jednakże przede wszystkim to szeroko rozumiana aktywizacja społeczna, docelowo zawodowa. Jak wspominałem na wstępie taka polityka to potężny mechanizm, doskonale skalibrowany. ‘Pobudzenie’ następuje we właściwej kolejności, począwszy od projektów dedykowanych jednostce (w każdym wieku: od dzieci na etapie edukacji wczesnoszkolnej, przez młodzież, po osoby dorosłe – LLP), społecznościom obywatelskim, następnie fundacjom, stowarzyszeniom, organizacjom, instytucjom publicznym, rządowym i pozarządowym, miastom, regionom, kończąc na państwowych podmiotach sektorowych (7RP). Dotyka mnóstwa dziedzin i

¹¹ Dane dostępne na : <http://www.europadlaobywateli.pl/>; data dostępu: 16.10.11

¹² Dane dostępne na : http://ec.europa.eu/research/fp7/understanding/fp7inbrief/what-is_pl.html; data dostępu: 16.10.11

kreęgów tematycznych, niektórych wprost związanych z gospodarką, jak badania nad nowymi technologiami i innowacyjnością czy przepływ informacji. Propaguje wizję budowania nowoczesnej przyszłości, ale z uwzględnieniem dbałości o pamięć i historię.

Nie bez powodu KE stwierdza w swoim raporcie końcowym „*Study on the Contribution of Culture to Local and Regional Development - Evidence from the Structural Funds*”, że po wydatkach na wspólną politykę rolną, stricte Kultura to jeden z najważniejszych punktów dofinansowania z całego unijnego budżetu **środków strukturalnych**. Podczas oszacowania całkowitego poziomu wydatków na fundusze strukturalne na lata 2007-2013 w liczbie 347 mld euro, wspólna polityka kulturalna ma zabrać aż 6 mld euro, co stanowi 1.7 % całości¹³. W tym:

- 3 mld euro na ochronę i zachowanie dziedzictwa kultury
- 2.2 mld euro na rozwój **infrastruktury** kultury
- 775 mln euro na wsparcie działań kulturalnych

Co więcej jak czytamy, koncepcja „Kultury” to następujące wyznaczniki:

- Ma strategiczną rolę w zwiększaniu atrakcyjności Europy i regionów dla celów inwestycyjnych i społecznych.
- Działalność kulturalna i powiązana z nią infrastruktura wpływa na rozwój praktycznego wizerunku miast i miasteczek, w szczególności historycznych obszarów przemysłowych i poprzemysłowych.
- Kultura skupia wokół siebie kapitał ludzki o wysokich kwalifikacjach i umiejętnościach.
- Symbioza dziedzictwa kulturalnego i naturalnego pobudza obszary wiejskie (w szczególności poprzez agroturystykę).
- Turystyka oprócz swojej pierwotnej roli ma stać się nowoczesnym elementem , wkomponowanym w inne dziedziny i aktywności.
- Kultura leży w centrum kreatywnej ekonomii, nie tylko ze względu na praktyczny wkład poprzez generowanie przychodu i zatrudnienie, ale również poprzez wpływ na inne dziedziny przemysłu, pełniąc rolę inspiracji oraz źródła intelektualnego.

Niezależnie przeprowadzone (na zlecenie Komisji Europejskiej) badanie z 2006 roku oszacowało, że 5,8 milionów ludzi należących do sektora kulturalnego wypracowało obrót rządu 654 miliardów euro; wypracowało 2,6% europejskiego PKB – dla porównania, w przemyśle żywnościowym i tytoniowym to 1,9% PKB, a w przemyśle chemicznym 2,3% PKB¹⁴. Co więcej sektor kultury wzrastał (badanie z 2006 r) 12% szybciej od ogólnej gospodarki. Niektóre obszary w Europie wykazują nawet 10% udział kultury i sektora kreatywnego w gospodarce lokalnej . Na przykład w Londynie do 2001 r 15% zatrudnionych pracowało właśnie w tym segmencie, co przewyższało wartość zatrudnionych w sektorze finansowym. Podobny obraz odnajdujemy w Amsterdamie (7,4% w 2009), Berlinie (10% w 2006), Barcelonie, Rzymie czy Milanie.

3. „Dobre praktyki” w Europie oraz rekomendacje

Wybrane przykłady kompatybilności kulturalno-gospodarczej szczególnie podkreślane w raporcie Komisji Europejskiej z 2010 r., oparte o idee unijne i fundusze strukturalne z przełożeniem na osiągnięte cele, wpływ na atrakcyjność lokalizacyjną regionów dla rynku pracy i inwestorów :

Kulturalne odrodzenie Zagłębia Ruhry w Niemczech (od 2001 roku na liście zabytków UNESCO), Europejska Stolica Kultury 2010. Interwencja ze środków strukturalnych i oczywiście

¹³ Raport *Study on the contribution of culture to local and regional development – Evidence from the Structural Funds*. Komisja Europejska, Bruksela wrzesień 2010, dokument elektroniczny: http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc/studies/final_report_SF_en.pdf

¹⁴ A Zajęc, I Morawicz, K Grzybowska, *Kultura 2007-2013 : Zasady finansowania i rozliczania projektów realizowanych w ramach programu*, Warszawa : Instytut Adama Mickiewicza 2007

również innych źródeł, ale przede wszystkim pewna mechanicznie wręcz, ustawiczna, realizowana wizja ratowania tego regionu, doprowadziła do:

- powstania 170 nowych przedsiębiorstw i stworzenia 1000 nowych miejsc pracy (z czego 70% firm działających w obrębie kompleksu przemysłowego kopalni i koksowni Zollverein w Essen, kluczowej 'perły' projektu, to firmy sektora kreatywnego)
- ogólnie w całym regionie od 2006 roku nastąpił 14 procentowy wzrost liczby przedsiębiorstw, co w zestawieniu z ogólnym wzrostem w pozostałych gałęziach przemysłu stanowi dwukrotność tego wskaźnika

Musikpark, Mannheim – projekt pomagający początkującym małym i średnim przedsiębiorstwom z sektora muzycznego w stawianiu pierwszych kroków. Musikpark, zajmujący powierzchnię 4300 m kw., posiada salę choreograficzną i pokazową, warsztat, kilka studiów dźwiękowych, studio telewizyjne oraz stylową salę konferencyjną. W ramach Celu II w Musikpark zostanie zainwestowanych nieco ponad 5 mln euro. Finansowanie jest udzielane od 2004 roku na okres 15 lat. Jak stwierdza dyrektor Christian Sommer:

„W sytuacji, w której gospodarki chwieją się w wyniku kryzysu gospodarczego, Musikpark nie tylko nie idzie na dno, lecz radzi sobie lepiej niż kiedykolwiek wcześniej. Po raz pierwszy w historii park musiał stworzyć listę oczekujących MŚP, które są zainteresowane wynajmem powierzchni na terenie parku. (...) Jesteśmy bardzo mile zaskoczeni (...) Więcej osób poszukuje miejsca niż chce nas opuścić – to bardzo budujące”¹⁵

Raport podaje że roczny obrót przedsiębiorstw działających dzięki projektowi to ok. 20 mln euro. W wyniku projektu utworzono 240 nowych miejsc pracy.

Hrabstwo Kornwalii. Działania oparte o inwestycję w kulturę i biznes (2000-2006):

- Inwestycja prawie 10 mln funtów środków UE (9.88) w biznes i rozwój umiejętności przyniosła zwrot w postaci ok. 104 mln funtów dodatkowego zysku.

- W latach 2000-2004 powstało ok. 560 nowych miejsc pracy

- 19% wzrost w skali zatrudnienia, przy 3% wzroście w skali krajowej w tym sektorze

- wzrost obrotu sektora z 326m do 421m funtów – co oznaczało 29% skok

- Wzrost wartości dodanej brutto do 34%, przy 7% wzroście krajowym

Kartagena, projekt „Port Kultur”, wykorzystujący złożoność kulturową i dziedzictwo historyczne,

- wzrost liczby odwiedzających z 35,000 w 2003 r do 280,000 w 2008 roku.

Łotwa, prace nad digitalizacją zbiorów (w której wzięło udział aż 871 bibliotek miejskich i akademickich) doprowadziły do 30% wzrostu wśród odwiedzających w 2009 r.

Krajowe Centrum Tańca w Newcastle, wzrost obrotu z 500,000 do 2 mln funtów.

Raport podaje oczywiście o wiele więcej przykładów, takich jak Lille, Wiedeń czy ekonomiczne korzyści dla Liverpoolu po realizacji Europejskiej Stolicy Kultury 2008. W ostatniej części znajdujemy rekomendacje i zalecenia na lata 2007-2013 oraz dla strategii Europa 2020:

- Większa intensyfikacja działań na rzecz dialogu i promocji idei wpływu Kultury na gospodarkę, rynek pracy, przedsiębiorczość, edukację i szeroko rozumianą innowacyjność.

- Większa proporcjonalność środków strukturalnych w stosunku do rozmiaru i potencjału sektora kreatywnego.

- Intensyfikacja założeń i **działań długoterminowych**.

- Konieczność włączenia kultury w zintegrowane strategie rozwoju, w oparciu o współpracę władz publicznych, organizacji kulturalnych, organizacji społecznych, instytucji i placówek edukacyjnych oraz przedstawicieli biznesu.

¹⁵ Musikpark, Mannheim, od wewnątrz, Komisja Europejska, Panorama Inforegio nr 29 (2009), dokument elektroniczny: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag29/mag29_pl.pdf

- Korzystanie z dorobku poprzednich lat w zakresie praktyki oraz systemu aplikacji.

W ramach rekomendacji oraz przedstawionej analizy Polska definitywnie powinna uwzględnić wagę wszystkich zaleceń, szczególnie w obrębie długofalowości rozwiązań strategicznych z udziałem kultury i edukacji o czym świadczy chociażby raport o „Analizie wykorzystania środków na projekty inwestycyjne z udziałem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w okresie 2004 – 2008” :

„Cała baza danych zawierająca projekty „miękkie” i „twarde” liczyła 47 715 pozycji, z tego [tylko] 23 025 projektów rozpatrzonych zostało pozytywnie. (...) Analiza dotychczasowego wykorzystania środków inwestycyjnych przez MKiDN oraz województwa wskazuje na **źródnicowaną i rozproszoną, nieczytelną** dla zespołu prowadzącego Analizę, politykę wydatkowania środków budżetowych i funduszy UE na projekty dotyczące infrastruktury kultury. Otrzymaliśmy obraz ‘spontanicznych’, nieukierunkowanych rezultatów. (...) Wyraźnie słabe jest programowanie, wybór celów wynikających z strategii MKiDN, województw i miast czy też programów sieciowych lub liniowych. W Programach Ministra 2005-2008 nowe projekty inwestycyjne stanowiły tylko 12.1% wartości.”¹⁶

4. Kultura a edukacja

Powinna rozpocząć się również debata na temat edukacji podstawowej, gimnazjalnej oraz ponadgimnazjalnej wespół z debatą o procesie stopniowej likwidacji wielu placówek. Nie wymaga wyjaśnień fakt powiązania kultury z edukacją, która jest jej naturalnym fundamentem. Ta edukacja to przecież *ab love principium*, punkt wyjściowy procesu rozwoju. Każdy młody człowiek ulega pierwszej fazie formowania się, kształtowania, budowania pierwszego wachlarza zainteresowań, odkrywane są pierwsze talenty i uwarunkowania, wpajane są podstawowe zasady funkcjonowania w społeczeństwie, pierwsze idee przedsiębiorczości, kreatywności, dialogu z kulturą, historią, narodową i światową, właśnie na tych pierwszych poziomach edukacji. Właściwa edukacja buduje wprost przeciw liczbę potencjalnych konsumentów kultury, właściwie prowadzona winna budować system wsparcia społecznego. W wielkiej Brytanii na rzecz kultury i dziedzictwa pracuje kilka milionów społeczników, w Polsce niestety garstka. Na studia wyższe kieruje się już młodzież uformowana, przynajmniej taka winna być. W Niemczech już po czwartej klasie wychowawca przeprowadza z uczniem i jego rodzicami rozmowę, w której przedstawia swoją sugestię dotyczącą dalszego kształcenia dziecka. Jest to jego „polecenie” (*Empfehlung*) do tzw. „dalszych szkół”, czyli: *Hauptschule, Realschule, Gesamtschule* albo *Gymnasium*. W dziesiątym roku życia dziecka zapada zatem decyzja dotycząca jego dalszego kształcenia, silnie wpływająca na jego dalsze życie. Od 10 roku życia każde dziecko ma zapewnione indywidualne wsparcie pedagogiczne w oparciu o diagnozę jego uzdolnień i możliwości, co stanowi duży atut tego rozwiązania strukturalnego. W Luksemburgu dzieci rozpoczynają już edukację w wieku 4 lat. Niż demograficzny powinien być raczej potraktowany jako możliwość podniesienia jakości placówki i procesów indywidualizacji kształcenia, przy mniejszej liczbie dzieci, a nie jako powód do likwidacji. Szkoły to nie obciążenie dla budżetu, szkoły to inwestycje, strategiczne inwestycje. Tak jak po latach dostrzeżono w Polsce, wartość bibliotek, tak należy zwrócić uwagę na rolę szkół. Efektywne zarządzanie tak, likwidacja to bezsprzecznie zaprzepaszczenie ważnej inwestycji. Nie struktura i liczba szkół wymaga zmian a sposób i forma zarządzania. Od lat niektóre szkoły zmieniają swój wizerunek, to obecnie instytucje pozyskujące dodatkowe źródła dochodu, należy kopiować te wzorce, wiele placówek udostępnia swe podwoje dla szkół językowych, firm szkoleniowych, zaplecze sportowe dla zaprzyjaźnionych klubów i organizacji sportowych, zyskuje sponsorów wśród dużych przedsiębiorstw prywatnych i państwowych. Godnym pochwały jest współpraca PGE z UŁ czy placówkami oświatowymi na terenie całego kraju, jak również pomoc ze strony WFOŚ na terenie woj. Łódzkiego, przy termomodernizacji wielu obiektów szkolnych i przedszkoli. To idee, które warto stymulować, wynikiem takiej termomodernizacji jest przeciw ewidentna oszczędność i obcięcie wydatków na eksploatacji,

¹⁶ Narodowe Centrum Kultury, raport *Analiza wykorzystania środków na projekty inwestycyjne z udziałem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w okresie 2004 – 2008*, grudzień 2008

dlaczego nie zaangażować większej ilości przedsiębiorstw. Szkoły już dawno to nie instytucje non-profit. Szkoły to potężny kapitał ludzki, należy go tylko efektywnie wykorzystać. Każda placówka to indywidualny potencjał intelektualny, niezwykle słabo zauważalny, według statystyk potężna grupa to nauczyciele dyplomowani, niezwykle doświadczeni. Szkoły to fantastyczne centra współpracy, krajowej i europejskiej, na coraz większe uznanie zasługuje nawiązywania kontaktów międzynarodowych z innymi placówkami i organizacjami. Szkoły to przede wszystkim idealny partner do realizacji wielu programów i projektów unijnych i to nie tylko w ramach programu *Comenius* czy *Europa dla obywateli*, to *Kapitał Ludzki*, dotacje unijne na rozbudowę, modernizację oraz informatyzację, rozbudowany system programów regionalnych. Należy stymulować i pobudzać takie procesy. Jak czytamy np. w „Regionalnym Programie Rozwoju Województwa Łódzkiego 2007-2013”, gdzie nie ma słowa o ewentualnych likwidacjach placówek:

„Promocja potencjału akademickiego regionu oraz wysoka jakość kształcenia, stanowić powinna niewątpliwie istotną oś priorytetową w polityce rozwoju. Działalność ta ma bowiem realną szansę stać się „**bazą ekonomiczną**” województwa (szczególnie jego stolicy) i sprzyjać budowaniu jego długookresowej konkurencyjności.”¹⁷

Nierealnym jest intensywny wzrost kultury i przekład na wynik ekonomiczny bez dbałości o edukację, szczególnie podstawową i ponadgimnazjalną. Jest to długofalowy proces, w którym nie da się wykluczyć poszczególnych elementów. Doskonałym przykładem jest tutaj *Great art for everyone 2008–2011 (Wielka sztuka dla każdego)* – Plan dla brytyjskiej Rady Sztuki na lata 2008-2011, wychodzący naprzeciw wyzwaniom tego dynamicznie rozwijającego się rynku. Priorytet 3 strategii: Zapewnienie wszystkim dzieciom i młodzieży w Anglii kontaktu ze sztuką – jako uczestników i odbiorców). Główne inicjatywy to m.in.:

- Współpraca ze strategicznymi partnerami w dziedzinie sztuki i edukacji w taki sposób, aby sztuka była w centrum zainteresowań dzieci i młodzieży oraz zapewnienie lepszego dostępu do sztuki poprzez program *Znajdź Swój Talent (Find Your Talent)*;

- Zachęcanie różnych organizacji (sztuki, edukacji i biznesu) do wymieniać się wiedzą;

- Kontynuacja wsparcia Muzyki dla Młodzieży (*Youth Music*), inwestując 10 mln funtów z Loterii Narodowej;

- Utrzymanie partnerstwa z Komisją Młodzieży ds. Sprawiedliwości (*Youth Justice Board*);

- Inwestowanie w nagrody *Arts Award* i *Artsmark* przez kolejne trzy lata;

- Przygotowanie planów na Biennale Sztuki Młodych (*World Young People's Arts Biennale*) w 2013r.¹⁸

Na realizację całej strategii Wielka Brytania przeznaczyła w założeniu 1.6 mld funtów.

Reasumując, wobec obecnych tendencji i centralizacji działań na rzecz kultury Polski nie stać na lekceważenie jej ekonomicznego potencjału. Kultura wpływa na gospodarkę bezpośrednio oraz pośrednio. Bezpośrednio, jako efektywne narzędzie kreujące rynek pracy (w tym w obszarach edukacyjnych oraz czynności zawodowej). Szczególnie w aspekcie aktywizacji osób bezrobotnych oraz promowaniu przedsiębiorczości (wzrost zakładanych firm). Jako typowe źródło przychodów, jak również źródło alokacji środków oraz doskonały „tunel” dla pozyskiwania funduszy unijnych. Może kreować współpracę biznesu, nauki oraz władz publicznych, w tym dla celów inwestycyjnych. Pośrednio, pobudza turystykę (w tym kulturalną), sprzyja innowacjom, buduje więzi społeczne, buduje właściwy kapitał społeczny, sprzyja wszechstronnej edukacji. Jest propagatorem rozwoju technologicznego, szczególnie w zakresie usług telekomunikacyjnych. Jest motorem wymuszającym przeobrażenia infrastrukturalne. Kultura i ekonomia idą w parze. Państwa, które nie inwestują w kulturę, nie są w stanie wykształcić innowacyjnej kadry specjalistów. Nie rozbudowują oferty turystycznej. Zaprzeczają możliwość pozytywnego wpływu kultury na inne gałęzie przemysłu. W

¹⁷ K. Banaszkiwicz, J. Głębowski, *Regionalny Program Rozwoju Województwa Łódzkiego 2007-2013*, dokument elektroniczny: <http://kursy.bialystok.edu.pl>

¹⁸ Ecorys Polska sp. z o.o., *Analiza potrzeb i rozwoju przemysłów kreatywnych*, Warszawa 2009

dobie innowacyjnej gospodarki kraj bez właściwej polityki kulturalnej jest krajem bez przyszłości.¹⁹ Polska posiada niekwestionowany olbrzymi potencjał kulturalny, samych tylko zabytków wpisanych do narodowego rejestru mamy ponad 64 000, warto go docenić oraz wykorzystać. Musi jednak zmienić się system celowości projektów, większa priorytetowość w poszczególnych obszarach, formuła zarządzania, z naciskiem na samofinansowanie i przedsiębiorczość oraz właściwa promocja i edukacja kulturalna na różnych szczeblach kształcenia. Ważna jest również współpraca uczelni wyższych z innymi szczeblami edukacji oraz sektorem prywatnym, chociażby w zakresie partnerstwa publiczno – prywatnego. W ramach projektów współfinansowanych przez UE należy zaprogramować ich długofalowość, tak aby ich ewaluacja skutkowała wieloletnimi okresami, a nie zamykała się zaraz po zakończeniu projektu. Kultura nie stanowi remedium dla kryzysu gospodarczego, jednakże jest doskonałym komplementarnym uzupełnieniem polityki wspierającej.

Załącznik nr 1 (IBS, raport *Znaczenie gospodarcze sektora kultury*, Warszawa 2010):

¹⁹ Tezy spotkania *Ekonomika kultury – od teorii do praktyki*, listopad 2010, dane dostępne na : <http://www.iam.pl/pl/wydarzenia.html?id=101>; data dostępu : 15.10.11

Tabela 1. Operacjonalizacja definicji przemysłów kultury/kreatywnych w najważniejszych badaniach

	Przemysły kultury					Przemysły kreatywne				Przemysły praw własności intelektualnych	
	GUS	Eurostat	Francja	UNESCO	The Economy of Culture in Europe	Nowa Zelandia	European Cluster Observatory	Ecoys	Finlandia	WIPO	NACE ³
Działalność wydawnicza, reprodukcje zapisanych nośników informacji ⁴	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	sektor 22
Tworzenie, dystrybucja, wyświetlanie filmów i nagrań wideo	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	sektor 92.1
Nagrania dźwiękowe	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	sektor 92.2
Działalność radiowa i telewizyjna ⁵	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	sektor 92.2
Twórczość literacka, artystyczna, działalność Instytutu sztuki	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Sektor 92.31/92.32, 92.34, wyłącza się 92.33 – parki rozrywki
Usługi architektoniczne					++ ⁶	+	+	+	+		sektor 74.2, obejmuje też usługi o charakterze inżynierskim
Specjalistyczne projektowanie/ Inne usługi designerskie					++	+	+	+	+		sektor 74.1
Profesjonalne usługi fotograficzne				+		+	+	+	+	+	sektor 74.2

3 - NACE – Sztuczyczna Klasyfikacja Działalności Gospodarczej w Unii Europejskiej (fr. Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne) – system ewidencji statystycznej klasyfikujący działalność podmiotów gospodarczych. Więcej informacji o NACE dostępne przedstawionych w rozdziale opisującym statystyczne źródła danych.

4 - W skład sektora „działalność wydawnicza i reprodukcje zapisanych nośników informacji” wchodzi: publikowanie książek, gazet, periodyków, nagrań muzycznych oraz działalności związaną z reprodukcją nagrań muzycznych i nagrań wideo.

5 - W skład sektora, według nomenklatury NACE 1.1., wchodzi działalność związaną z nadawaniem programów telewizyjnych i radiowych oraz z produkcją programów radiowych i telewizyjnych, połączonej lub nie z ich nadawaniem. Natomiast w nomenklaturze NACE 2.0. a więc sekcja 92.2 zostaje rozdzielona. Część związana z produkcją programów radiowych i telewizyjnych została przez wcześniej inne sekcje np. tworzenie, dystrybucja i wyświetlanie filmów. Odpowiednik w nomenklaturze NACE 2 ma tylko część związana z nadawaniem programów telewizyjnych i radiowych. Z uwagi na opieranie się na klasyfikacji NACE 2.0 w obliczeniach, w dalszej części raportu wykorzystywany będzie termin „nadawanie programów”.

6 - W przypadku The Economy of Culture in Europe, symbolem “++” zostały oznaczone przemysły kreatywne, które nie są przemysłami kultury. Według wcześniej zaprezentowanego opisu, nota.cj.a.++” odpowiada trzdemu kręgowi pomniejszonemu o planwszy drugi kraj

	Przemysły kultury			Przemysły kreatywne			Przemysły praw własności intelektualnych				
	GUS	Eurostat	Francja	UNESCO	The Economy of Culture in Europe	Nowa Zelandia	European Cluster Observatory	Ecorys	Finlandia	WIPO	NACE
Handel hurtowy i detaliczny Inny niż 52.47									+ (część – artykułariaty, sztuka księgarskie)		Sektory 51, 52, w wielu przypadkach dane są zbyt zagregowane
Muzyczne Instrumenty – produkcja				+			+		+		sektor 36.30
Sprzedż gazet i książek	+			+			+	+ (szersza podsekcja)	+		sektor 52.47
Wydawanie oprogramowania			+				+	+ (gry)	+	+	sektor 72.2
Reklama					++		+	+ (reż pośrednictwo w sprzedaży)	+		sektor 74.4
Agencje informacyjne			+		++		+				sektor 92.4
Biblioteki, muzea i obiekty zabytkowe	+	+		+	+	+	+	+	+		sektor 92.5
Wypożyczenie kaset wideo					+	+	+	+	+	+	Sektor 71.40
Usługi telewizyj i kablowych	+				+	+	+	+	+	+	Sektor 64.20
Produkcja zabawek					+		+	+	+	+	Sektor 36.5
Hazard							+	+	+	+	Sektor 92.71
Produkcja odborników RTV	+				+		+	+	+	+	Sektor 32.3
Działalność związana z organizacją targów, wystaw i kongresów									+		Sektor 74.87
Źródła definicji	http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1741_PLK_HTML.htm	http://ecp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-77-07-296/EN/KS-77-07-296-EN.PDF	http://igimello.free.fr/documents/ECCOCULTURE_statistics-industries-culturelles.pdf	http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001852/185202e.pdf	http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc873_en.htm	http://www.mch.govt.nz/publications/cultural-indicators/CulturalIndicatorsReport.pdf	http://www.clusterobservatory.eu/upload/CreativeAndCulturalIndustries.pdf	http://www.mg.gov.pl/files/upload/5784/Analiza%20potrzeb%20%20rozwoju%20przemys%20%20kreatywnych.pdf	http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPW/Julkaisut/2009/litreet/opm13.pdf?lang=en	http://www.wipo.int/copyright/en/publications/pdf/copyright_pub_893.pdf	

Źródło: opracowanie własne

Bibliografia:

K. Banaszekiewicz, J. Głębowski, Regionalny Program Rozwoju Województwa Łódzkiego 2007-2013, dokument elektroniczny: <http://kursy.bialystok.edu.pl>

Ecorys Polska sp. z o.o., Analiza potrzeb i rozwoju przemysłów kreatywnych, Warszawa 2009

Economy of Culture in Europe, Komisja Europejska, Bruksela 2006

Musikpark, Manheim, od wewnątrz, Komisja Europejska, Panorama Inforegio nr 29 (2009), dokument elektroniczny: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag29/mag29_pl.pdf

ZIELONA KSIĘGA w sprawie uwalniania potencjału przedsiębiorstw z branży kultury i branży twórczej, Komisja Europejska, Bruksela 2010

Raport Study on the contribution of culture to local and regional development – Evidence from the Structural Funds. Komisja Europejska, Bruksela wrzesień 2010, dokument elektroniczny: http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc/studies/final_report_SF_en.pdf

T. Kukułowicz, Dwa przepisy na przemysły kreatywne, dokument elektroniczny : http://kongres-kultury.pl/debata/teksty/art-tomasz_kukolowicz_dwa_przepisy_na_przemysly_kreatywne.html

MKiDN, Program digitalizacji dóbr kultury oraz gromadzenia, przechowywania i udostępniania obiektów cyfrowych w Polsce 2009-2020, dostępny na : <http://www.mkidn.gov.pl/>

Narodowe Centrum Kultury, raport Analiza wykorzystania środków na projekty inwestycyjne z udziałem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w okresie 2004 – 2008, grudzień 2008

SSCs, Raport Creative & Cultural Skills: Sector Skills Agreement for the creative and cultural industries, dokument elektroniczny: <http://www.ccskills.org.uk/>; data dostępu 16.10.11

Funding Culture, Managing the Risk, UNESCO Paryż 2010

M. Werla, Polskie Biblioteki Cyfrowe, FBC i Europeana – etapy i bariery w przepływie informacji, Biuletyn EBIB nr 1/2010

A Zając, I Morawicz, K Grzybowska, Kultura 2007-2013 : Zasady finansowania i rozliczania projektów realizowanych w ramach programu, Warszawa : Instytut Adama Mickiewicza 2007

Strony internetowe:

Dane dostępne na : http://ec.europa.eu/research/fp7/understanding/fp7inbrief/what-is_pl.html; data dostępu: 16.10.11

Dane dostępne na : <http://www.europadlaobywateli.pl/>; data dostępu: 16.10.11

Dane dostępne na : <http://www.program-kultura.eu/>; data dostępu: 16.10.11

Dane dostępne na : <http://www.cordoba2016.es/pl/candidatura/ique-es-la-capital-europea-de-la-cultura>; data dostępu: 16.10.11

Dane dostępne na : <http://platformakultury.pl/art.pl.europejskie.99971.html>; data dostępu: 16.10.11

Tezy spotkania Ekonomia kultury – od teorii do praktyki, listopad 2010, dane dostępne na : <http://www.iam.pl/pl/wydarzenia.html?id=101>; data dostępu : 15.10.11